

ETNOHISTORIAS | ETHNOHISTORIES

NICI KÖGUATDA

Ngäbere

AUTOR / AUTHOR:

Roger Séptimo Jiménez – Ingeniero Agrónomo / Agricultural engineer

EDITORA / EDITOR:

Luz Graciela Joly Adames – Antropóloga / Anthropologist, Ph.D.

NICI KÖGUATA

NICI KOGUATA

Kira viyo nomlen nünen caibe nguarabe. Nünen caibe amatibe ngrí ere käre kue güi merire amatibe. Boräi bati tö manlin nain kondi köböti abogo gain. Nó amatibe ngrí ere käre kue. Abogo erere nigalin kontdi basare ie. Ningalin dere, kontdi, kä jatalin dere biti möle gondi. Nan tö namanlin nainda jajjõbiti. Ne nigalin nõ gore amlen. Guiere noen nom-len mölegüe. Nó amatibe ngrí ere käre kue güi, ne nomlen kuen nõ ie.

Abogo tö namanlin gai, nigalin mie ñäräre. Kä jatalin dere amlen viyogüe jualin kuin amlen intranin gamlam krii biare ie mölegüe. Nan nangraman ie dibire. Krere bare kue biti juanlin jonteri kuin kä jatalin igo amlen kóra bötägä be nguarebe jatalin nöbre nguägare. Amlen güi krikuaata krii migalin ja tägräre ngõtaibe ta güi. Basagä ñagare ie amatibe jatägrä krii diare kue güi. Amlen ñara nomlen nünen kaibe arato amatibe. Boräi nomlen jonteri kuin abogo nigren jon mogäde ta, guiere rögaigä abogo nguibiare. Kóra jatalin nöbre guägäre nigalin ja üguete kri ngrabre oguä biti.

Naragüe ja kuitade kuin jonbiti amlen kóra namanlin mäträ ngö miguegä, abogo bata ñara namanlin nebeta kueguebe.

Bätägäbe nguarebe jatalin nöbre guägäre ngrí guetalinte tude roäre.

Roäre nigalin kite de viyo bata temen jonbiti; ni nügüe minyi bäsögüe ngrabre sete krere viyo namanlin bäsögüe oguäbiti. Nara namanlin ja kitede kuin amlen kóra namlin mätrã ngö miguegã abogo bata namlin nebata kueguebe am'len viyo namanlin mede doguägã bata, migueta kueguebe. Borãi tõi be namanlin dibire kuin biti kã jatalin ngüen degã. Kã jatalin ngüen amlen kóra nigalinta nõbreta jibiti, nigalinta jogrã amlen jatalin timon. Viyo güe ñägãbare ie: ne mañan tónguan kãdriere, magüe ñan kãdrie, niebare ie akua madare krere, kugüe ñó madare nguã rabara kãdriebare, rabara ngalin sete krere nõgalingã. Nin kugüe neguetalin bata nigalin betégãtda ja gríete, ñó erere kãdriebare tütde kue. Ne näire amlen Nici Kõguatda nomlen nünen arato kãgüe ngalin. Nara abogo brai krií, mundiare valiende: bugõbiti drõrãbiti. Nigalin ja krügüenen jõtrõ nguarabe viyobe. Viyo abogo ngongã nomblera kaibe arato. Abogo Nici Kõ- 6 guatda nigalin kãrere ie. Ne ñó tdari amlen tõ namanlin grãguitai jabata viyobe, amlen kórabe arato. Viyo güe ngalin jabata grere akua namanlin kueguebe. Kena nin namanlin Nici kugüe migue era: Nici namanlin ja brai krií niere ie, jagüe muntiadi krãgã, bugõ nebe ñagare metre jaigua, jagüe mundiadi kiagua krãga, namanlin niere viyo ye. Namanlin jamigüe bobre diaro. Mra viyo ngalainbare kue.

Viyo güe ngõngã bialin ie. Nebiti viyo niganlin kía tdigue mada amlen ñara namanlin jubãre, namanlin jakrügüene ju nguiabiagã acete migalinte jubãre, jurügüe. Jamigalingã arato kue jubãre ñó gãre amlen tõ namanlin nain kãtoguã nguãre mundiare. Erere niganlin, konti ngãbãgre bütiegro ngualin nibu jãmogãte kãtõguate ie, ngãbãgre kía kualin nibu ie jãmagãte düren jatalinna ngrabre kóra düren krere. Jã tõare nomlen mialin kise teri bã kóra bã krere nomlen mialin kisetde biti kise kualintde kue, kusugã jatalinna kóra krere bã jatalin tõare ngranbre jãbã krere. Namlin kõbõre nguarabe ngãbãgre ye akua ñaragüe ngãbãgre kãmigalin (Mure kentalin). Viyo abogo nomlen kía tdiguen kãgüe ngalin jatalintda ie güe, jatalin nen ie guã konti nigalin nigüite jabata konti viyo nigalin kóra noinare kue erere nigalin kõbãmigue ie. Kontdi dõnlon nomblen kóra kraire jiete kontdi nomblen tãgue Bugõbiti, kóra nomlen kratii viyo tdüe Nici nomlen kãmigue kãtõguã nguãre nomlen ja tuen ben nguanre, mundiabata. Abogo krere bata kóra bãri krügüage aibe jatalin nebengo mrã viyo güe. Nici jatalin kãmigue jogrã.

Kóra namanlin krobütde viyogüe, bãri krügüabe, amlen bãri tare kue. Kugüe mrüoto gugüere, midi gugüere. Abogo viyo namanlin kãbã migue mada Niciye. Kugüe krõrõ ne magüé kãmigüei amlen tigüe ma miguei ütiãte jai, ma migue, era nie namanlin ie viyo güe bãre bãre. Nici Kõguatda abogo nomlen tebare ñagare, bugo nebe ñagare temen ie acete kãi tare ñagare oguãta nomlen kraire jiete. Nomlen nebe kóra gaire jiete kleeto nguitalin gãre.

Kóra nomlen kite biti nomlen tãgue bugo biti kóra nomlen ja tãguete biti kain jakãlin ñara nomlen niguen betegã kleeto ve migatde nomlen kue abogo ve kóra nomlen kain, ñara abogo nomlen nguitie kuãrãbe.

Kóra bári krüguabe namanlin viyo güe krobotde abogo kábä migalin kue Nici ie. Nici güe kugüe mrüotdo gugüere kraibare jiete.

Ne abogo Nici nomlen kädriere nierara suguiabe, ne krere ñan noendre kue viyogüe kuatai kóra doguäre. Viyo ne abogo kórare krií, ribanga kórare krígrí neguete kuatiíben. Nici abogo nomlen köböi gárere suguia ye biti nomlen kraire jite. Ne krere nomlen nuenne käre. Nomblen kraire jiete amlen jondron bätäbe nguarabe nomblen kite kálin: mubia, doraci, cotän, rürübäm jie nguängä abogo jiöbiti mrä nomblen kite. Kä ngä rabaga ñan ngüe migra jogrä jabata kuariguári kue. Ne krere abogo kugüe mrüotdo gugüere tågälin kue, abogo murio nigalin jabare niguen jiöbiti amlen ñan ñan niebare ie ben nigrabare kue amlen büra tain (krocito) kuekebe nabalingä doguä timonguälen krigüdetde kuin kägüe ñägäbar ie. Ne ye guidianre jabata, abogo bata suguia nomlen krigüdetde kägüe ñägäbare ie. Ne krere ñan noendre kue ne ye guidiandre. Abogo bata nigalinta jiriäbe nguä niereta suguia ye.

Niebareta kue suguia ye amlen kägüe niebare ie, ye marigadre jäglun jiöbiti yeye ma guidiandre niebare kue ie. Namanlin krátibe kugüe midi gugüere ai be amlen viyo nigalin nguitie ben kä madabiti, küde dialin kätäbita kue nomlen ngüen nabalin ngurumbata amlen viyo namanlin ja nuentde nanguandregä ta kórabe, ngöi. Nomlen ja nuende nanguandregä amlen Nici güe kóra tågälin tröbata. Bugo namanlin tare kóra ye kä namanlin ja kriengä mentdongälen, tö namnlin nguitiai amlen viyo namanlin bári küde ketetde dime kisetde, namanlin ja di nuen kórabe mrä, te kä nigüitanlinga kórabiti kägüe calin doguäbiti. Doguä tregalintde kóragüe kontdi kämigalin kóragüe, ne krere ñan noendre kue abogo krägä ni kóragüe kämigadre jötrö nguarabe näre abogo namanlin bare.

Kóra kämiga nomlen Nici köguatdagüe ne abogo ngäbägre be jogrä, ne abogo ni nire be jogrä. Ngäbägre butiegra kía goi nomlen jikrati viyo güe abogo nomlen kuite kórare abogo nomlen kue. Kira amlen kätoguä be jogrä ngäbägre nomlen nentde krüguate, ni nünangä ñagare bogän amlen kätögä krií, temen aicete ngäbägre nomlen nentde nomlen nen kábe tari, nin nomlen kuentdari. Nomlen kuitde kórare ne

abogo nomlen gore miguibiti temen, nivi güetegore ngäbegän abogo ngrie tiga nomlen bata: ñä ngríe, büra ngríe nivi ngrie tdiga, guägäre kóragüe ie ne krere kuete abogo guisete kã ngrire kãre kue. Ne abogo guisete kã ngrire kãre kue abogo ñan nomlen nügüe gare.

Nici Kõguatda güe ngäbãgre bütiegra kãmigalin jãmogätde amlen viyo abogo nigalin kía digue ñõbata, viyo abogo kórare kríí aicete ngalinbe arato kue, ngö nügalinrabe kontdi. Ne nguanlen abogo tãdre kía tigue bã amatibe.

Nici güe ngäbãgre kãmigalin amlen nigalinrabe nguitietda ngägrã suguia gontdi, viyo ngonlienre. Nigalin vetegã amlen ni gugüe naman-linrabe jiöbiti arato. Niguí nere ye ni gugüe namanlin neve jiöbiti amlen ñara namanlin migüebiti ta, mrienbiti ta. Niguí nere ye ni gugüe namanlin neve jiöbiti amlen ñara namanlin migüebiti ta, mrienbiti ta. Negui nere ye ni gugüe rabata jiöbiti. Namanlinra kuatanguarabe amlen nigalin vetegã nguägäre suguia ye, kontdi nguitialin suguia ya guã. Amlen viyo naman-lin rabe vetegã guägäre jiöbiti.

• El diseño **Nõkray** imita al conejo pintado, que vive en los bosques. Los Ngõbe o cazan con frecuencia, porque la carne es muy sabrosa. Este diseño imita las rayas y los puntos, que él tiene en su piel.

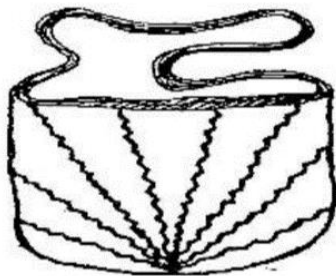

Ilustración n° 2: Conejo pintado (Agouti paca)

Ni gã krõro ñagare nere ya niebare kue suguia ye. Nan amlen suguia güe Nici ügalin kãteri jai ñara ngonlienre.

Kontdi ja nam-len kuitegã, jatalintda ja jiöbiti. Nin migalin era kue grere gua viyo kórare kríí aicete ne galin kue grege kua suguia bata jatalinta jiriãbe jajiöbiti. Ne krere ñan noemdre Nici güe abogrã reguetaite ie, kuátadre kue ngäbãgre bütiegrã dogäre. Nguitialin suguia ngontdi abogo bata toalin ogüäre kue.

Nici güe ngäbãgre bütiegrã kãmigalin viyo ngän amlen namanlintda kaibe, viyo güe ngongã dialingätdda kãn kue.

Dönlön güe ngäbägre bütiegrä kämigalin kån doguare, kóra ngäbäli kämigalin kån ne abogo doguare dätebareta kaibe kue. Dönlön naman-linta kaibe ne abogo ñan tebaibare kue amlen. Tõ namanlin ngüarabe kugüe noen ne, ñan nomlen nain meri tari amlen tõ naman-lin kóra viyo güe kämigue abogo tari nom-len ja krüguene viyobe. Rebei kaibe ñó kärera. Naman-lin kaibe bäri namanlin kóra ngämigue krüguatde.

A composite image. On the left, a tiger is shown in profile against a blue background, with the text "Prevosti & Forasiépi et al 2018, Springer" below it. In the center, a small inset shows a person wearing a mask. On the right, a Zoom meeting information panel is displayed with the following text:

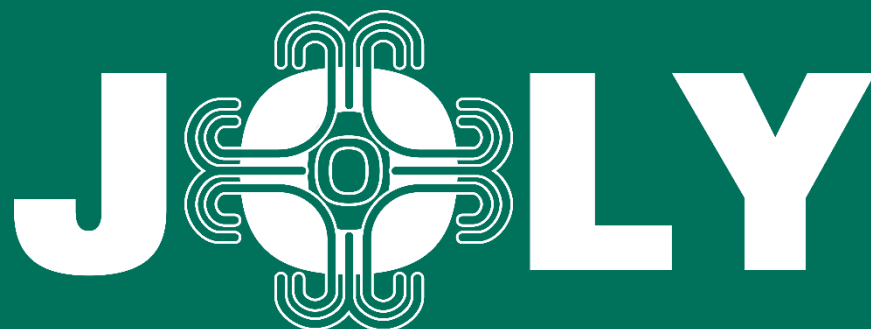
July 15, 2020
Time
11:00 am to 12:00 pm
Place
Zoom
Speaker
Claudio Monteza
For More Information
Note: 11:00 a.m. (Panama time GMT-5) No DST
<https://smithsonian.zoom.us/j/91660220866?pwd=B1RlY05NaVhTKezMEO4K084M1V0dz09>

Nici Koguatda güe kämigalin jogrä, viyo kämigamlan kue kóra naman-lin kratdibe mrä ie, nebiti jraimbare abogo gare ñagare tari.

Kä gädianta käguatabiti matdare abogo tä nebengo Mredra ngüdebiti. Sulia guatabiti mindonguänlen. Kä ne ve abogo kä krörö abogo bata ni ne abogo kä ne ngontdi nieta akua ne erere ya abogo gare ñagare tari.

Jraimbare ñó gare ñagare metdre. Rübare kue jürübe kue aibe gare, kä ñóngonlen nünambare kue gare ñagare arato.

Luz Graciela

CONTENIDO DE DOMINIO PUBLICO
PUBLIC DOMAIN CONTENT

